

XXXII; et quod dicatur de Deo et creaturis, substantia et accidente per prius et posterius, quod est proprium analogiæ attributionis, docet q. II de Ver., art. II. Secundo, quia definitio analogiæ attributionis non requirit nisi quod analogata dependant ab uno primo et principaliori, non vero quod extrinsece sit in illis et denominative. Dicit enim definitio, quod analogata attributionis sunt eadem secundum terminum, et diversa secundum habitudinem ad illum. Unde ergo habetur quod hæc habitudo debeat esse secundum formam extrinsece in aliis et intrinsece in uno se habentem. Tertio apparet manifeste in hoc analogo *sanum*, quod est analogum proportionis respectu animalis et herbe, et tamen in herba non est denominatio extrinseca, sed respectus intrinsecus ipsa ratio, qua denominatur sana; fundatur enim ille respectus in aliquo intrinseco, scilicet in efficientia sanitatis, ut sumitur ex D. Thoma, I p., q. XVI, art. VI.

Fundamentum vero alterius partis est primo ex D. Thoma, qui generaliter docet in omnibus analogis necesse esse quod omnia dicantur per respectum ad unum, et quod illud unum ponatur in definitione omnium, ut patet, I part., q. XIII, art. VI; et q. XVI, artic. VI; sed hoc est proprium analogiæ proportionis vel metaphoricæ; ergo illa necessaria est etiam ad analogiam proportionalitatis. Secundo, quia proportionalitas absolute loquendo potest inveniri in univocis: possumus enim dicere quod sicut se habet homo ad sum esse animalis, ita et equus ad suum, et tamen hoc non excludit univocationem; ergo ut illam excludat et constituat analogiam requiritur præter comparationem proportionalem, etiam aliqua dependentia in uno analogato respectu alterius; ubi autem unum analogata

est principalis, et alia minus principalia ab eo dependent et denominantur, ibi est analogia attributionis, aut metaphora, tollens ne in proportionibus, seu comparationibus sit omnimoda æqualitas, quæ ipsi analogiæ opponitur directe.

Nihilominus quoad utrumque oppositum tenendum est. Et quoad primam partem dicimus analogiam attributionis, et similiter metaphoricam, quæ illi valde affinis est, quantum ad formam analogiæ denominantem, necessario debere esse in uno intrinsece, in aliis extrinsece et denominative; possunt tamen in illis analogatis minus principalibus prærequiri aliqui respectus intrinseci, non quibus denominantur analogice, et sub forma analogata constituantur, sed quibus respiciant illud principale analogatum, ut deinde denominentur extrinsece ab illo analogice. Ita sumitur ex D. Thoma, qui utrumque docet. Nam quod forma analogata in istis analogis attributionis debeat tantum inveniri intrinsece in uno, et denominative in aliis, constat ex I-II, q. XX, art. III, ad 3, et I p., q. XVI, ar. VI; et IV Met., lect. I; et II Met., lect. III: ubi ponit formam debere inveniri in uno analogatorum tantum secundum propriam rationem, a quo alia denominantur; ergo sentit non inveniri formaliter in omnibus, siquidem dicit in uno tantum inveniri secundum propriam rationem, et esse unum numero quod aliis formaliter non communicatur. Quod vero analogata minus principalia aliquid intrinsecum habeant, non quo analogice denominentur, sed quo intrinsece respiciant principale analogatum, constat ex eodem D. Thoma, I p., q. XVI cit., art. VI, dum dicit: « Quamvis sanitas non sit in medicina et urina, tamen in utraque est aliquid, per quod hoc quidem facit

illud autem significat sanitatem. » Igitur secundum D. Thomam forma denominans analogice non est nisi una numero tantum, quæ est in uno analogato, id est in principali, et similiter datur aliquid in istis analogatis, quæ respiciant principale analogatum, ut deinde ab ejus forma denominentur; sicut in herba virtus efficiendi sanitatem non denominat sanam, sed sanitatem respicientem, et in urina ratio significandi sanitatem denominat significentem, non autem sanam, nisi per sanitatem animalis extrinsecam.

Et ratio hujus est quia, si in utroque analogato sit forma intrinseca denominans, non denominabitur tale performam in alio existentem, sed per eam, quam in se habet intrinsece, et sic non indigebit attributione extrinseca alterius denominari, quod est destruere analogiam attributionis. Quod explicatur amplius, quia si in utroque analogato est intrinsece forma denominans, licet in uno principalis et perfectius, vel utraque forma est similis et identice una, vel proportionaliter una, vel omnino diversa. Si omnino diversa resultabit æquivocum, non analogum. Si omnino similis et ejusdem rationis, erit univocum. Si proportionali modo una, et in utroque analogato intrinsece invenitur, nihil illi deest ut sit analogum proportionalitatis, ut ex eorum definitione constat. Ergo ut detur analogia attributionis ab istis distincta debet fieri denominatio, non per formam in singulis intrinsece, et in aliis denominantem extrinsece, sicut sanitas intrinsece est in animali, in herba autem, vel medicina non datur intrinsece forma sanitatis, sed extrinsece.

Quoad secundam partem sumitur etiam fundamentum ex D. Thoma, et ex ratione. Ex D. Thoma, quia

omnino distinguit analogiam proportionalitatis ab analogia attributionis et metaphora, ut patet in quest. II de Verit., artic. XI; et I Ethic., lect. VII, in fine. Imo in questione VII de Potentia, artic. VII, fatetur quod, etiam si per impossibile in Deo et creaturis esset bonitas ejusdem rationis (id est una non derivata ab alia), ex diversa habitudine ad esse adhuc impediretur univocatio. Quare remota omni attributione, seu denominatione extrinseca et metaphorica adhuc datur locus analogiæ, et impeditur univocatio propter diversum modum essendi in Deo et creaturis. Et in I, distinct. XIX, quest. V, artic. II, analogata secundum esse et intentionem, quæ sunt analogata proportionalitatis, dicit in analogatis debere intrinsece reperiri. Et in III Metaph., lect. VIII, ens et reliqua transcendentia amittunt rationem generis et univocationis ex eo quod in differentiis ipsis imbibuntur, ut artic. sequent., et quest. sequent. latius ponderabimus: ergo sine ulla ratione metaphora aut attributionis salvatur vera analogia, siquidem in transcendentibus nec attributio est, nec metaphora, alioquin transcendentia non essent.

Ratio vero hujus facillima est, quia licet in his, quæ omnimodam et univocam similitudinem habent, fieri possit comparatio proportionis et æqualitatis, sicut dici potest quod sicut homo est animal, ita et equus, tamen ibi non est sola unitas talis æqualitatis et proportionis, sed alia major, nempe similitudinis univocæ, super quam fundata unitas proportionis univocationem non tollit. Cæterum quando sola unitas proportionum invenitur, et non omnimoda similitudo, quantumvis inveniat fieri secundum formas intrinsecas, non poterit constituere univocationem, quia non est unitas simpliciter

et omnimoda, ergo aliqua unitas minor univoca et secundum quid, et hæc est analogia; sicut cum facimus proportionis comparationem inter eor in animali et fundamentum in domo, et utrumque nomine principii nominamus, quo non significatur aliqua una natura, seu similitudo omnimoda utrobique participata, sed uniuscujusque formæ proportio, ut sicut se habet eor in animali, ita fundamentum in domo; atque adeo aliquam unitatem retinent ista duo in ipsa ratione principii, sed non unitatem, seu similitudinem rerum, sive naturarum, sed solum proportionum; ergo datur analogia sine aliqua attributione, seu metaphora per solum unitatem proportionalem, quando videlicet hæc non habet adjunctam aliam unitatem similitudinis et convenientiæ, super quam fiat comparatio proportionum, sed ipsam nudam proportionis comparationem, et per formam intrinsecam in utroque, non denominatione, vel metaphora sumpta ab eo quod existit in uno tantum; vere enim et non metaphorice eor est principium, et fundamentum est principium, et tamen analogice eor et fundamentum nomine principii nominantur. Et similia inveniri in transcendibus, in quibus univocatio non datur art. seq. et quæst. seq., ostendamus.

Ad fundamenta opposita pro prima parte respondet. Ad D. Thomam dicimus: Illis analogatis attribuere analogiam proportionis secundum unam considerationem, sed non negare analogiam proportionalitatis secundum aliam. Unde in ipsa quæst. vi, 1 part., art. iv, ad 3, ubi dicit omnia dici bona a bonitate divina exemplariter et efficienter, addit: « Unumquodque dici bonum similitudine bonitatis divinæ sibi inhærente, quæ est formaliter sua bonitas denominans ipsum. » Sentit

ergo S. Doctor analogiam bonitatis ad Deum et creaturam secundum intrinsecam formam in utroque dici, non ratione attributionis et metaphore. Et expresse in 1 Eth., lect. vii, in fine, dicit analogiam boni magis dici secundum bonitatem inhærentem rebus; et hanc analogiam præfert aliis, quæ ibi anumeraverat secundum proportionem, seu attributionem. Non ergo analogiæ secundum attributionem D. Thomas attribuit quod dicatur secundum formas inhærentes, sed magis analogiæ proportionalitatis, licet eisdem analogatis possit secundum aliam considerationem analogia proportionalitatis convenire.

Quod si inquiras: Quomodo ista duplex analogia possit eidem convenire, v. g. enti, cum habeant conditiones omnino oppositas, siquidem analogia proportionis dicit quod forma sit intrinsece in uno, et extrinsece in alio, analogia proportionalitatis, quod sint intrinsece in utroque, ens autem intrinsece est in omnibus analogatis, non in uno solum et denominative in aliis. Respond.: Non dari utramque analogiam formaliter, sed alteram virtualiter: nam ens intrinsece solum invenitur in omni analogato; est tamen fundamentum ut si per impossibile creatura, verbi gratia, non esset intrinsece ens, vel accidens, per attributionem et denominative esset ens, quia creatura est ens ab alio, et accidens in alio. Et sic conciliabis diversa loca S. Thomæ. Nam 1 parte, q. xvi, art. vi, analogiam attributionis agnoscit inter veritatem creatam et incretam, licet non omnino absolute. At vero in q. ii de Verit., ar. xi, solum analogiam proportionalitatis agnoscit inter Deum et creaturam, quia videlicet de facto intercedit analogia proportionalitatis, quæ est secundum intrinsecam participationem, et tamen quia participatur

et derivatur id quod est in creatura a Deo, ut a principali analogato, est sufficiens fundamentum ut, si deesse intrinseca denominatio, per solum attributionem et denominationem diceretur tale, quatenus aliquid Dei est.

Instabis: Inter substantiam et accidens perpetuo agnoscit Philosophus analogiam attributionis, sicut sanum ad animal et ad medicinam, ut patet in iv Met., c. 1; et vii Met., cap. 1, et cap. iv; et ibi D. Thomas; et in eadem q. ii de Verit., art. xi: ergo saltem respectu istorum datur de facto analogia attributionis cum participatione intrinseca de facto. Resp. ex D. Thoma, iv Metaph., lect. 1: « Quod omne ens dicitur per respectum ad unum primum, sed hoc primum non est efficiens vel finis, sicut in præmissis exemplis de sano et medicina, sed est subjectum. Ab eo autem quod se habet ut primum per modum subiecti, non fit attributio per denominationem extrinsecam sicut a fine et efficiente, sed per inhærentiam formæ.

Ad secundam prob. principalis argumenti. Resp.: Quod hoc ipso quod analogia attributionis solum habet habitudinem ad aliquem terminum, a cuius attributione denominantur ut ab extrinseco termino, non possunt per intrinsecam rationem denominari.

Ad tertiam prob. resp.: Quod herba habet intrinsece relationem ad sanitatem propter virtutem sanandi, et ideo intrinsece dicitur respiciens sanitatem, sed non intrinsece denominatur sana; et sic sanitas in animali habet rationem formæ, respectu herbe rationem termini extrinsece denominantis.

Ad fundamenta pro secunda parte. Ad primum ex auctoritate S. Thomæ, resp.: Quod in illa universali loquitur S. Thomas non de om-

nibus analogis absolute, sed restrictive de analogis attributionis tantum, quia in illo loco 1 p., q. xiii, agit de analogia magis dialectice, quam metaphysice, scilicet ut tenet se ex parte nominum, non ex parte rerum (de nominibus Dei ibi agebat); sicut autem ad analogiam metaphysice attenditur inæqualitas ex parte rerum, ita in analogia dialectice considerata attenditur inæqualitas in modo significandi et nominandi. Quod patet ex ipsis exemplis, quæ S. Thomas adducit de sano respectu animalis et urinae, et de his quæ metaphoricè dicuntur de Deo et creaturis, in quibus principaliter invenitur ratio significata in creaturis. Loquendo autem de aliis perfectionibus Dei, quæ etiam in creaturis intrinsece inveniantur, ut esse bonum, esse sapientem, etc., dicit quod ex parte rei significatæ per primum dicuntur de Deo, quia ab ipso in creaturas manant, non autem dixit quod per respectum ad Deum ut extrinsece dominantem dicuntur. Non ergo voluit in his similiter intelligi regulam antea universaliter positam, quasi in omnibus analogis omnia dicantur per respectum ad unum primum, a quo denominantur, sed id solum pro analogis attributionis voluit intelligi. In loco autem ex q. xvi, non loquitur universaliter de omnibus analogis, et sic non cogit.

Ad secundam prob. dicitur quod comparatio proportionum seu proportionalitatis, si solum fiat ad explicandam comparationem similitudinis omnimoda, non tollit univocationem; sed quando aliam unitatem et convenientiam non supponit, nisi proportionalem, tunc est analogia. Unde per hoc quod proportionalitas exerceatur in univocis, non probat argumentum quod non constituat analogiam, licet intrinsece forma sit in utroque

analogato, si aliam unitatem majorem quam proportionalitatis non supponat.

ARTICULUS V.

Utrum in analogis detur unus conceptus ab inferioribus præcisus.

Hoc est præcipuum et difficilium ad intelligendum in analogis, in quo eorum unitas, quæ ipsa secernit ab æquivocis, sed ad univoca non pervenit, explicatur. Et loquimur de conceptu præciso, vel segregato ab inferioribus, quia in inferioribus constat esse plurificatum; unde nisi segregetur ab illis, unitatem non habet, et sic non potest inquiri de unitate conceptus analogi, nisi inquiratur de præcissione illius ab inferioribus. Ista autem unitas fundatur in convenientia, et secundum diversum modum convenientiæ sumitur diversa unitas. In univocis autem datur convenientia et unitas uno modo, scilicet per unitatem simpliciter; in analogis autem, quia est unitas secundum quid et proportionalis, vel secundum habitudinem et comparisonem, non eodem modo in omnibus invenitur, et ideo oportet singillatim illa distinguere, et modum suum unitatis unicuique assignare.

DICO ERGO PRIMO: Analoga attributionis, et analoga metaphórica non possunt habere unum conceptum communem, neque objectivum, neque formalem, sed plures, cum unitate tamen comparisonis et connotationis, quo solo differunt a pure æquivocis. Et hæc est ratio cur ista analoga vocari soleant plurium conceptum, ut a M. Soto, in hac q. de æquivocis et analogis, et ab aliis Thomistis.

Ratio hujus est: Quia unitas horum analogatorum non consistit in aliquo, quod intrinsece reperitur in

omnibus, sive absolute et simpliciter, sive respective et proportionaliter, seu suo modo; sed consistit in ordine unius vel plurium ad unum terminum, a quo recipiunt denominationem, quia ad illum habent connotationem, vel habitudinem. Talis autem unitas, cum sit unitas ordinis et habitudinis unius vel plurium ad aliud, necessario exigit plures conceptus illi ordini adjunctos, et ad talem connotationem et habitudinem exercendam necessarios. Et manifestatur hoc amplius, quia talia analoga, ex sua primaria impositione, analoga non sunt, sed ex translatione et usu hominum, quod insinuavimus in Summ., q. vi, de supposit., art. ii; sed ibi ad plenum non explicavimus, quia locus non erat, ideoque diximus non esse vera analoga in translationibus et metaphoricis, sed nomina ipsa propria assumi ad metaphoricam translationem. Et vere ita est, quia ista analoga attributionis et proportionalitatis, metaphoricæ non sunt talia ex impositione sua, ut bene notat M. Soto super cap. de æquivocis, q. unic., art. ii, corollar. 2, sed ex translatione et usu hominum; nam nomen *sanum*, et nomen *risus*, et nomen *leo*, et similia multa ex sua impositione sunt univoca, et significant directe formalem sanitatem quæ est in animali, et risum qui est in homine, et leonem verum. Ex usu autem hominum, qui faciunt comparisonem unius ad aliud propter similitudinem, aut connotationem quam dicunt, nomen unius applicatur alteri, sub quo comparisonem, aut connotationem quasi occuliat, et circumlocutione explicant. Sed tale nomen non habet pro significato etiam secundario rem illam, quæ sibi comparatur, et ad quam per metaphoram transfertur, sed solum habet pro significato, id cui talis res

potest comparari, et habitudinem dicere ut ad terminum. Ex eo autem quod possit esse terminus comparisonis, vel habitudinis aliorum non significat omnia illa directe, aut indirecte ex impositione, aut naturali representatione conceptus; sed nomine illo abusive utimur ad illa nominanda, quæ sibi comparantur, sicut videntes medicamentum vel cibum conducere ad sanitatem, quæ est in animali, vocamus cibum sanum, et videntes pratum floridum esse causam lætitiæ, dicimus illud ridere, et videntes Christum habere fortitudinem ad instar leonis, vocamus illum leonem.

Quod S. Thomas expressit i p., q. xiii, art. vi, dicens: « Quod nomen leonis dictum de Deo, nihil aliud significat, quam quod Deus similiter se habet ut fortiter operetur in suis. » Unde patet quod conceptus leonis, ut correspondet nomini leo, quod est univocum, non potest extendi ad significandum Deum, vel aliud quidpiam quod leoni comparetur, quia leo solum se habet ut terminus illius comparisonis et assignationis, non ut habens Deum pro significato minus principali; ideoque monuimus in citato loco Summularum, quod quidquid sit an analogum, quæ vere analoga sunt, significant secundario analoga minus principalia, tamen etiam in ipso nomine univoco danda est suppositio impropria, quando transfertur ad significandum aliud. Ubi cum præcissione et brevitate hæc doctrina tradita est, quia impropria suppositio, et metaphórica analogia (idem enim sunt) alicui nomini univoco convenire possunt, quod ex sua impositione, aut directa significatione aliquid univocum significat, translative autem ad aliud extenditur; sicque conceptus leonis, v. g., nec directe, nec indirecte significat

Christum, sicut analogum, quæ ex sua prima significatione aut impositione talia sunt, significant sua analogata minus principalia; nomen autem leo ex sua impositione univocum est, et sola translatione applicatur Christo. Quare ista analogum non possunt reduci ad unum conceptum, quia solum habent unitatem comparisonis et connotationis, quæ plures conceptus exigit, licet ad unum terminum comparentur. Et in hoc fundatur quod ista analogum per se sumpta, id est relicta suæ impositioni, et remota alienatione, stant pro famosiori significato, quia redeunt ad univocationem.

DICO SECUNDO: Analoga proportionalitatis propriæ possunt habere conceptum unum respectu omnium analogatorum inadæquatam et imperfectam, nec præcendentem ab inferioribus per aliquid quod in potentia illa includat et actu excludat, sed per aliquid quod actu non explicet, actu autem includat seu implicet. — Ita sumitur ex Cajetano in brevi quodam Opusculo de Conceptu entis, et in Opusculo de analogia nominum, c. iv; et Ferrar. i Cont. Gent., c. xxxiv; et communiter Thomistæ. Et loquimur tam de conceptu objectivo, quam formali; utrumque enim sibi ad invicem correspondet, tanquam representans et representatum. Fundamentum hujus est, quia plerumque intellectus audiens nomen analogum, v. g. ens (quod sequitur quæst. ostendimus analogum esse), colligit se ad unum conceptum, nec in plures dividitur, quod signum est, quasi a posteriori et ex inductione, unum conceptum habere posse; et de illo ente dicimus quod ejus passio est unitas et bonitas, etc.; ergo unum quid esse debet, alioquin quomodo unitas esset ejus passio? quomodo de illo tanquam de uno objecto tractaret metaphysica, demonstraretque pas-

siones? A priori autem ea ratio est, quia in his analogatis invenitur sufficiens fundamentum ad formandum unum conceptum, quia convenientia analogatorum non est in respicientia ad unum terminum, vel connotatione ad alterum, quæ connotatio aut respicientia exigit plura inter quæ talis respicientia et connotatio exercetur, sed est convenientia in modo habendi formam, quia quodlibet analogatorum habet formam suam non eodem modo, sed proportionaliter, *en su tanto*; est ergo ibi aliquid quod terminare possit unum conceptum, scilicet illa convenientia proportionalis in aliquo quod intrinsece convenit, quod non exigit explicationem plurium conceptuum. In summa, hoc analogum non debet habere conceptum omnino diversum, sicut æquivoca a casu, alias analogum non esset; ergo aliquam unitatem. Non unitatem comparationis et connotationis ad unum, sic enim esset analogum attributionis, quod exigit plures conceptus; ergo unitatem alicujus convenientiæ solum in modo habendi formam suam; unitas autem convenientiæ unico deservit conceptui.

Quod vero conceptus ille unus sit imperfectus et inadæquatus, et non ita præscindens ab inferioribus quod maneat in potentia ad illa, et sit contrahibilis per additionem conceptus differentialis, ex eo deducitur quia sic esset conceptus univocus. Nam animal ideo est univocum ad omnes species, quia concipitur ita unum in actu, quod differentias dividentes solum habet in potentia, et per earum additionem dividitur. Ergo analogum quod talem unitatem non habet, sed secundum quid, non debet solum in potentia includere diversitatem inferiorum, sic enim in actu simpliciter maneret unum, quod est esse-

univocum, et solum in potentia multiplex, seu diversum. Ut ergo non maneat simpliciter unum, actu debet includere diversitatem, licet actu non explicet illam. Item analogum hoc, et præsertim transcendens, includuntur in differentiis, et in eis imbibuntur, non vero solum per additionem earum extrinsecam contrahuntur, sicut univoca. Ergo ex ipso analogo provenit non solum unitas et convenientia, quæ est in inferioribus, sed etiam differentia et diversitas, cum non fiat divisio per aliquid extraneum, in quo ipsum transcendens non includatur. Si ergo adæquatus et perfectus detur ejus conceptus, explicans totum quod est in analogo, non solum unitatem, sed etiam diversitatem representabit. Quando ergo sub sola unitate concipitur, inadæquate et imperfecte concipitur, non explicando totum quod illi convenit actu.

Sed quia aliqui difficile intelligunt quomodo possit ille conceptus implicite solum continere diversitatem inferiorum, et tamen in actu includere, siquidem tunc conceptus videtur continere in actu quando actu representat, tunc autem in potentia, quando non representat aliquid actu, sed indiget alio conceptu superaddito ut representatio fiat; ideo observandum valde est id, quod maxime servit pro conceptu analogiæ explicando, et transcendendum, et divinorum attributorum: quod præcisio, seu distinctio, vel abstractio intellectus potest dupliciter fieri. Uno modo simpliciter unum segregando ab alio per conceptum, ita quod non includat illud a quo separatur, sed fiat distinctio per inclusionem unius et exclusionem alterius, sicut cum separatur animal ab homine. Alio modo præcisio non fit simpliciter, nec per exclusionem unius rationis ab alia,

sed penes magis confusum vel explicitum de eadem re, quod non variat res conceptas, sed modos concipiendi, sicut res visa a longe in confuso, vel prope cum distinctione non variat res visas.

Et istæ abstractiones melius cognoscuntur per suum oppositum, quod est contractio. Quando enim conceptus aliquis abstractus, v. g. animal, vel homo, indiget ut contrahatur additione alicujus extranei, id est, de quo illud abstractum non prædicatur, tunc illa abstractio facta est per exclusionem hujus contrahentis, sicut animal indiget ut contrahatur rationali, de quo animal non prædicatur, ista contractio fit per additionem, et consequenter abstractio ab illo per exclusionem. Quando vero conceptus abstractus non indiget ut contrahatur additione alicujus extranei, sed aliquo de quo ipsum abstractum prædicatur, talis abstractio non fit per exclusionem illius, sed per non explicationem ejus, licet actu illud includat, in confuso tamen; sicut ens ut contrahatur ad substantiam, vel accidens, aut vivens, aut corpus indiget aliquo, quod etiam est ens, et de quo prædicatur ens, et consequenter non est extraneum ab ente, talis contractio non fit per additionem, et consequenter abstractio entis non per exclusionem, sed solum per non explicationem inferioris, includendo tamen illud actu in confuso.

Ex quo colliges primo: Distinctionem attributorum in Deo, et præcisionem analogorum et transcendendum non fieri proprie per abstractionem a rebus diversis, sed penes diversam explicationem, vel confusionem ejusdem conceptus. Unum enim attributum non potest a suo conceptu excludere aliud, ita ut in potentia remaneat ad ipsum, et per additionem sit perfectibile ab

eo, cum sit actus purus et ita omnem potentialitatem excludat. Quare conceptus divinæ misericordiæ, in quantum est misericordia divina et actus purus, necessario includit actu, non in potentia, justitiam; sed quia non explicat mens nostra in illo conceptu totum quod est ut divinum, sed ut misericordia in Deo, distinguitur a justitia non per separationem, sed per non explicationem. Et similiter transcendens, ut ens, quia dicunt rationem, quæ in ipsis differentiis et modis imbibitur, quia omnia entia sunt, ideo non potest separari conceptus entis in communi ab aliquo, quod enti sit extraneum, sicut segregatur animal a rationali et ab extraneo sibi, in quantum animal est, sed separatur conceptus entis a suis contrahentibus per hoc quod in confuso et non explicite cognoscuntur ea, quæ divisa sunt in inferioribus. Et hæc est doctrina D. Thomæ, quando docet quod ens non potest contrahi per additionem, sed per modos explicantes et exprimentes aliquid, quod nomine entis non exprimitur, ut patet, q. 1 de Verit., art. 1; et similiter in 1, dist. xxii, q. 1, art. iii, ad 2. Et ex Philosopho docet, in viii Met., text. xvi, lect. ult.: « Quod ens non expectat aliquid additum ut fiat hoc, id est substantia, vel quantum, vel quale, sed statim a principio est substantia, vel quantitas, vel qualitas, etc. » Et istimet modi contrahentes ens, quantum ad rationem entitatis conceptus entis sunt, quantum ad expressionem modificationis diversi sunt.

Secundo sequitur quomodo reducatur ad unitatem ille conceptus analogus per hoc præcisio quod confuse respiciat analogata, et per hoc contrahatur et multiplicetur, quia respicit illa explicite. Nam unitas illa analogi non est unitas ali-

cujus tertii, quod tanquam forma seu ratio superior maneat una et contrahibilis per inferiora; quia si illud quod in communi accipitur est unum in se abstractione ipsa formatum, et est contrahibile per additionem contrahentium, vel ista contrahentia et dividenda in actu includit, vel in potentia. Si in potentia, habet conceptum in se unum, et in potentia ad plura, quod est univocum. Si vero actu includit ipsa contrahentia, quæ per additionem dividunt et contrahunt, remanebit conceptus ille divisus et contractus actu; quomodo ergo abstractus et unus? Non ergo quærenda est unitas et diversitas in analogis per hoc quod in aliqua forma una communi abstracta aduentur, ibique intelligantur adesse actu ipsa contrahentia, sic enim maneret illa ratio actu abstracta et contracta. Ergo aliter sumenda est unitas, scilicet non quia forma una seorsum sumatur, et deinde differentia illi adveniant, sed quia per modum confusionis ipsa analogata sumuntur non exprimendo ipsa distincte, sicut quando a longe videmus multitudinem, nec discernimus aliquid sigillatim, sic multitudo analogatorum confuse atacta est unitas analogi, explicite vero est diversitas. Nec ille conceptus communis est conceptus ipsius proportionis, quatenus proportio habitudo et relatio est, sic enim esset conceptus ejusdem relationis; sed est conceptus illius quod proportionem fundat, quatenus confuse accipitur, et non explicite in diversis; v. g. os et spina confuse accipiuntur, si cognoscantur secundum rationem sustentandi carnes; substantia et accidens confuse accipiuntur, si cognoscantur ut habens esse; fundamentum et cor, si cognoscantur ut habens principium et dans originem.

Dices: Cur non dicitur quod ille

conceptus sustentandi carnes, habendi esse, ducendi originem sit simpliciter unus, quia vobis per rationem talis modi sustentandi carnes, vel habendi esse contrahatur? Respond.: Quod non significatur illo conceptu una forma, quæ simpliciter sit una in ratione et quidditate formæ, sed in modo habendi, quod est suo modo et proportionaliter esse tale, non simpliciter; sicut ratio principii in fundamento et in corde non dicit formam aliquam constituentem rationem fundamenti et cordis, sed omnino diversas formas, suo tamen modo habentes rationem principii. Ens autem ulterius non est una forma, quia est transcendens et imbibitur in differentiis, et sic non minus est ratio, seu principium diversitatis quam unitatis, quod est non esse formam unam simpliciter, sed partim eandem, partim diversam, ut q. seq. dicitur.

Ultimo intelligitur quomodo conceptus iste analogi proportionalitatis possit supponere pro quolibet suorum analogatorum, non vero conceptus analogi attributionis, vel proportionalitatis metaphoricæ. Quia ille conceptus primæ analogiæ respicit omnia analogata sub unitate confusionis in habendo proportionalem unitatem in suis formis, non explicando earum diversitatem; unde illi conceptui unumquodque analogatum potest reddere suppositum, quia ibi continetur ut habens proportionali modo talem formam; et sic ens supponit pro substantia dicendo: Ens subsistit, et pro accidente dicendo: Ens inhaeret, quia confusio illa entis determinatur per ly subsistit, vel per ly inhaeret. At vero in analogis attributionis, seu metaphoræ, cum sit directe conceptus univocus, translativè in voce accommodatus ad alia, non potest conceptus ille in mente significare illa aliena ut supposita suæ formæ;

sed illa significantur diverso conceptu cum connotatione ad se; et ideo quia solum se habet ut terminus habitudinis et connotationis, indiget alio conceptu ad supponendum pro eo quod connotat se, et respicit se ut terminum habitudinis, eo quod suppositio non sit pro eo quod connotatur quasi in obliquo, sed quod directe significatur ut contentum in se, et ut quod.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur ad probandum analogata attributionis posse habere unum conceptum. Nam ubicumque reperitur similitudo et convenientia plurium, potest unus conceptus de tali convenientia formari, diversus ab eo in quo est disconvenientia et diversitas; sed analogata attributionis habent aliquam convenientiam et similitudinem; ergo possunt habere unum conceptum. Major constat, quia non aliunde accipit intellectus unitatem conceptus communis, quam ex convenientia et similitudine multorum, relinquendo id quod est dissimilitudinis, et accipiendo quod est convenientiæ. Minor constat, quia illa analogata non sunt omnino diversa, alioquin essent æquivoca; ergo habent aliquam similitudinem, licet eam diversitate. Quid ergo prohibet separare intellectum id quod similitudinis est, et unico conceptu representare, relinquendo quod est diversitatis, sicut facit in aliis analogis proportionalitatis propriæ?

Confirm.: Quia hoc analogum vere et proprie est universale respectu suorum inferiorum, ergo unum in multis et abstractum a multis; non ergo includit illa multa, vel si includit universale non est.

Respond.: Quod ubi est similitudo est unitas conceptus juxta modum

similitudinis et convenientiæ. Si similitudo fuerit simpliciter et absolute, etiam unitas abstracta simpliciter erit unitas. Si similitudo fuerit secundum quid et proportionalis tantum, non poterit unitas purificari ab omni diversitate, sed erit partim idem, partim diversum, qualis est unitas proportionalis, non idem simpliciter, esset enim univocum. In analogis autem attributionis et metaphoricis adhuc invenitur minor similitudo, quia solum habent convenientiam non in aliqua forma, quam participant, sicut univoca, non in modo habendi formas suas proportionaliter, sicut analogata proportionalitatis propriæ, sed in unitate termini, quem respiciunt, vel quem connotant extrinsece, et a tali connotatione et habitudine, seu comparatione denominantur. Unde non differunt ab æquivocis puris in hoc quod habeant unum conceptum, habent enim plures, sed quia sub aliqua una habitudine, vel comparatione, aut connotatione illos conjungunt, æquivoca enim totaliter disjungunt.

Ad confirm. respondetur: Quod analogum est universale secundum quid, sicut est unum secundum quid et abstractum secundum quid, non excludendo inferiora, sed tantum non explicando, sed confuse accipiendo et imperfecte; et sic suo modo est unum in multis, et habet inferiora, et est superius, scilicet secundum quid, et ratione explicationis vel confusionis eorumdem analogatorum, ut diximus.

Instabis: Potest analogum esse objectum simpliciter unius scientiæ, sicut ens Metaphysicæ; ergo simpliciter est universale et simpliciter est unum. Respondetur: Quod sicut habet unum conceptum formalem, ita et unam scientiam. Stat enim bene quod sit unitas secundum quid in esse entis, in ratione autem for-

mali representabilis sit unum simpliciter in esse objecti, quatenus est representabilis illa confusio entis unica specie, et unico lumine illuminabilis illa connexio entis cum suis passionibus.

Secundo arguitur: Conceptus analogi sumpti in communi, nullo modo representat analogata inferiora, neque modos contrahentes; ergo nullo modo includit illa, sed separat per exclusionem. Consequentia patet, quia præcisio intellectus etiam exclusiva fit solum per representationem unius in conceptu, et non alterius: quidquid ergo non representat excludit et præscindit. Anteced. prob.: Quia vel illud analogum habet plures conceptus, vel unum. Non plures, quia loquimur de analogo proportionalitatis propriae, quod est analogum unius conceptus, ut admittimus. Si unum, ergo in ullo uno conceptu non representantur plura, verbi gratia, substantia, quantitas, qualitas, etc., immediate et per se, sic enim daretur æquivocatio in mente, id est representatio plurium, ut plura sunt. Et secundo sequeretur quod quando facio hanc prædicationem: Lapis est ens; homo est ens, si ex parte prædicati conceptus entis includit actu omnia analogata, scilicet substantiam, quantitatem, etc., sensus esset: Homo est substantia, quantitas, qualitas etc., quod quam sit absurdum satis patet. Et tertio sequeretur illo conceptu actu contineri et representari infinita, quia infinita sunt analogata entis.

Confirm.: Vel in illo conceptu uno et imperfecto continentur omnia analogata tamquam quoddam aggregatum, vel tanquam quoddam disjunctum ex illis, vel unum ut contentum in alio, et assimilatum illi. Hoc ultimum non potest stare, cum unum non sit simile alteri, nisi quatenus in aliquo communi conve-

niunt, analogata autem in nullo communi conveniunt, tanquam in aliquo tertio, ut dictum est, sed sunt plura, ut confuse et proportionate unum. Primum vero et secundum omnino sunt falsa. Nam cum dico: Homo est ens, non est sensus: Homo est substantia, vel accidens, nec enim aliquod disjunctum prædico, sed simplex prædicatum; multo minus dico: Homo est substantia et accidens, ut aggregatum, seu copulatum, esset enim falsum.

Respond.: Analogum in abstracto representare sua analogata confuse in actu, non explicite. Et ad primum probat. dicitur: unico conceptu representari posse multa confuse, non distincte et ut plura sunt; sicut quando a longe video mille homines, aut montem arenæ, et non discernimus singula, unica visione totam multitudinem videmus, et tamen multa sunt, et per modum unius terminant unam visionem, nec tamen in istis conceptibus sunt plura solum in potentia, sed actu, licet confuse attacta; sic se habet conceptus entis confusus respectu omnium analogatorum, representat enim immediate omnia sub confusione habendi esse, quod solum explicat. Ex quo non sequitur dari æquivocationem in conceptu ultimato, quia æquivocum significat plura ut plura, id est ut nullo modo convenientia, nec in proportione, nec in modo confusio- nis plura attingentis, sed ut explicite diversa. Conceptus autem confuse attingens plura ipsa confusione ea unit, solumque explicat unitatem illorum plurium non præcisionis, sed confusio- nis; unitas autem confusio- nis requirit actualem pluralitatem eorum, quæ confuse accipiuntur, sicut cum videtur multitudo aliqua sub una confusione.

Ad secundam probationem respondetur: Quod in illa prædicatione: Homo est ens, prædicatum ens, licet actu confuso omnia ana-

logata respiciat, non rationem aliquam determinatam, quæ in potentia contineat inferiora, tamen id quod prædicat non sunt omnia illa quæ materialiter et implicite continet, sed illa ratio in quo omnia confunduntur, scilicet habere esse; hæc enim est ratio non quæ præscindit, sed quæ confundit omnia, et hanc solum explicat; sicut multitudinem a longe confundit debilitas lucis et distantia, et hanc explicite solum attingit oculus. Est exemplum manifestum in hac prædicatione: Pater est Deus; nam ly Deus non in potentia, sed actu includit omnia quæ in Deo sunt, etiam tres personas, non ut constitutiva, sed ut terminativa et modificativa sui: et tamen quia non explicite illa dicit, sed implicite includit, ideo non prædicat de Patre omnes tres personas, sed solum Deitatem in qua continentur; ita ens prædicat solum id in quo omnia confunduntur, scilicet habens esse. Ista enim verba *significat, prædicat*, et similia, quæ important actum animæ, important appellationem supra objectum ut formaliter significatur et prædicatur, non ad id quod materialiter includitur et confunditur.

Ad tertiam probat. respondetur: Quod licet infinita contineantur sub ente, reducuntur tamen ad unam rationem communem sub qua confunduntur, scilicet habere esse, et ad genera, seu prædicamenta finita.

Ad confirmat. respond.: Quod illa plura non correspondent illi conceptui ut aggregata, vel disjuncta, sed ut proportionaliter similia, non in aliquo tertio ut in ratione simpliciter una in qua convenient, sed in habendo formas suas non eodem modo, sed unumquodque suo modo, proportionali tamen, et sic sunt plura confuse, non plura explicite, nec unum simpliciter.

Tertio arguitur: Conceptus analogi contrahitur per additionem alterius conceptus distincti, et non per majorem explicationem ejusdem; ergo ille conceptus simpliciter præscindit ab inferioribus. Consequent. patet quia ille conceptus est simpliciter præcisus, qui ut contrahatur indiget sibi fieri additionem, sic enim, cum abstrahitur, excludit illam. Anteced. probat. Analogata distinguuntur inter se entitative, ut substantia et quantitas, et non distinguuntur in ipso conceptu entis, in quo conveniunt; ergo in aliquo quod superaddunt, nam omne id in quo distinguuntur superaddunt ei in quo conveniunt; ergo id quod nos dicimus ibi non explicari, melius dicitur superaddi.

Confirm.: Quia si ille conceptus actu contineret omnia analogata, qui comprehensive penetraret conceptum entis, videret actu omnia entia, quod est falsum, cum ab analogo, v. g. ab ente, procedatur ad analogata de potentia ad actum, et ita non poterit actu omnia videre. Item haberet ille conceptus inferiora tanquam partes actuales et integrantes, non ut subjectivas, quia actu illas includit, non in potentia, et sic penetrato illo conceptu, actu videbuntur, et non in potentia, sicque habebunt se ut partes actuales ejus, et qui videret illum conceptum sola confusione sublata, videbit in actu omnes partes. Falsitas autem consequentis constat ex illa ratione, quia D. Thomas, i p. quæst. xiv, art. vi, probat Deum non cognoscere omnia solum in ratione entis, quia sic imperfectissime et maxime in potentia res cognosceret, non ergo conceptus entis potest sua analogata manifestare in actu et determinate, cum indifferenter se habeat ad illa.

Respondetur, negando antecedens principalis argumenti. Ad probatio-

nem respond.: Analogata differre entitative inter se differentia contenta sub eadem ratione analogata in qua conveniunt, non extranea ab ipsa. Et consequenter id quod contrahit ens non est superadditum enti, sed sub ente contentum, solum autem diverso modo explicat id quod communis ratio implicat. Et in eo in quo conveniunt etiam differunt, licet sub alio respectu; in hoc enim consistit analogum præsertim transcendens, quod habet unitatem et diversitatem, nec est solum ratio conveniendi, sed etiam differendi. Ratio ergo in qua differunt, non superaddit analogo, sed solum aliter explicat analogum; nec propter hoc analogata modaliter solum distinguuntur inter se, sed entitative, sed illa differentia, qua entitative differunt, etiam sub ente continetur; dicitur tamen contrahi per modos, et non per differentias, non quia modi superaddantur, aut quia ens sit potentia ad modos, et non ad differentias reales, esset enim puerilis intelligentia, sed quia aliquem modum expriment analogata super ens, quod nomine entis non exprimitur, ut expresse docet D. Thomas, quæst. 1 de Verit., art. 1. In expressione ergo est modus, non in additione.

Ad confirm. respond.: Quod qui penetraret conceptum entis in communi nihil amplius videret ibi contineri, quam omnia entia in confuso, unde non penetraret omnia entia distincte et determinate, quia sic ibi non continentur. Si autem tolleretur confusionem, destrueret illum conceptum entis in communi, qui essentialiter est confusus, et alium distinctum determinati entis formaret. Et ita bene probavit S. Thomas quod si Deus videret creaturas solum in ratione entis, imperfecte videret, quia cognosceret illas ut confunduntur in ente, non ut inter se distinguuntur et determinantur,

et secundum proprii modi explanationem. Opponitur enim confusio illius conceptus explanationi entium determinatorum, et sic ex sola cognitione et penetratione illius conceptus non potest determinate explicari pluralitas entium, sed sub confusione manere, si vero tollitur confusio, conceptus ille destruitur. Et qui procedit ab ente ad sua analogata, procedit a cognitione magis potentiali, quia a magis confusa et indistincta. Est autem magis confusa et imperfecta illa quæ procedit a conceptu representante omnia confuse, licet non representet aliquid confinens plura in potentia, quam quæ procedit a representatione alicujus continentis plura in potentia et non in actu, quia ista ad minus non confuse tangit illud potentiale, quod inferiora continet in potentia; sicut qui concipit animal omnes species animalis in potentia tangit et confuse, sed animal distincte, qui vero ens in confuso attingit, nihil distincte attingit, sed solum proportionali modo habens esse.

Ad aliam partem argumenti dicitur analogata nec esse dicenda partes integrantes actuales simpliciter, neque subjectivas, quia solum sunt partes secundum quid, ut dictum est; sed dicuntur subjectivæ, actu tamen contentæ in superiori et coadunatæ, seu confusæ in illo conceptu, non per modum aggregationis, sed proportionis in esse. Nec ex hoc sequitur quod illa abstractio entis sit actualis, id est formalis, cum sit omnium potentialissima, quia formalis abstractio fit per segregationem potentialitatis et materia, et quanto universalior tanto purior et perfectior, sicque abstractio entis formalis est actus purus, si in tota universalitate abstractat; sed abstractio entis in communi ut analogum est confusissima, et, licet actu includat omnia confuse,

ideo potius non est abstractio formalis, quia non fit per segregationem imperfecti, sed per inclusionem omnium sub quadam confusione et caligine.

QUÆSTIO XIV.

DE ENTE PRÆDICAMENTALI, ET DIVISIONE IN DECEM PRÆDICAMENTA.

ARTICULUS I

Quid sit prædicamentum, et quid requiratur ut aliquid sit in prædicamento.

Prædicamentum nihil aliud est quam *series, seu ordinatio prædicatorum superiorum et inferiorum ab uno supremo genere, quod prædicatur de omni inferiori usque ad individuum, quod subicitur omni superiori.* Et quia ista coordinatio fit per prædicata superiora et inferiora, magis et minus universalis, vocantur illa prædicata *gradus*, quia quasi scala est, in qua ascendimus et descendimus in ipsis prædicatis constitutivis rei: sicut in prædicamento substantiæ ponitur ut genus supremum substantia, deinde corpus, deinde vivens, deinde animal, deinde homo, deinde Petrus, sicut infra in unoquoque prædicamento ordinabimus ad finem ejus arborem illius prædicamenti.

Et quia prædicamentorum distinctio ad hoc introducta est, ut diversarum naturarum ordines et classes proponerentur, ad quæ omnia quæ naturam aliquam participant reducerentur, ideo in primis secludendum est ab omni prædicamento ens rationis, quia non habet naturam, neque entitatem veram, sed fictam, ideoque neque ad prædicamentum verum, sed fictum rejici debet. Unde D. Thomas, q. vii de

Potentia, art. vii, tantum res extra animam dicit pertinere ad prædicamenta.

Inter entia autem realia necesse est quædam pertinere ad lineam istam et gradationem prædicamenti in recto, quædam ad latum et quasi reductive; quia non omnia æquali modo entis rationem, aut ipsius generis participant rationem. Ut autem discernamus quænam entia totaliter a prædicamento separentur, quænam vero in recta linea, quæ vero reductive et quasi ad latum ponantur, quinque enumerantur conditiones, quæ requiruntur ut aliquid sit in prædicamento; et licet alii plures enumerent omnes ad istas reducuntur. Prima, ut sit, ens per se seu non per accidens. Secunda, ut sit ens completum. Tertia, ens finitum. Quarta, ens completum. Quinta, ut sit univocum.

Quantum ad primum, dicitur debere esse ens per se, ad excludendum ens per accidens: quod ideo excluditur a prædicamento, quia non dicit unam naturam, sed plures, atque adeo neque rem constantem unico genere et differentia, sed pluribus, cum sint diversæ naturæ vel, si constant eodem genere et differentia, erunt tamen multiplicatum genus et differentia si diversæ naturæ sunt, sicut requiritur ad ens per accidens; et ita illud conflatum ex istis diversis naturis, quod vocamus ens per accidens, non per se ponetur in prædicamento, sed per illas naturas, vel unaquæque in prædicamento distincto, si sint naturæ diversorum prædicamentorum, vel unaquæque distincto modo et multiplicatis naturis in eodem prædicamento, quod est non poni per se et unica positione.

Ex hac autem conditione existimo rejicienda esse a prædicamento concreta accidentaliter, sumendo illa non pro formalis tantum, sed pro compositis